

Autoreferat

Imię i nazwisko: Marta Zuzanna Osuchowska

Posiadane dyplomy, stopnie naukowe:

- Doktor nauk prawnych w zakresie prawa. Stopień nadany uchwałą Rady Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie z 12 czerwca 2012 r.

Tytuł rozprawy doktorskiej: *Ochrona prawa do wolności religijnej w Kolumbii.*

Promotor: ks. dr hab. Krzysztof Warchałowski, prof. UKSW

Recenzenci: prof. dr hab. Wiesław Bar, dr hab. Bogumił Szmulik, prof. UKSW

- Magister prawa. Dyplom uzyskany na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie w 2007 r.
- Magister prawa kanonicznego. Dyplom uzyskany na Wydziale Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie w 2007 r.
- Studia podyplomowe: Menedżer Badań Naukowych i Prac Rozwojowych. Polska Fundacja Ośrodków Wspomagania Rozwoju Gospodarczego „OIC Poland” w Lublinie przy współpracy z Wyższą Szkołą Ekonomii i Innowacji w Lublinie; projekt „Kompetencje dla współpracy nauki i biznesu – menedżerskie studia podyplomowe dla sektora B+R”. Egzamin złożony w 2013 r.
- Studia podyplomowe w zakresie wiedzy o Ameryce Łacińskiej. Uniwersytet Warszawski, Centrum Studiów Latinoamerykańskich. Egzamin złożony w 2011 r.
- Studia podyplomowe z zakresu przygotowania pedagogicznego do pracy nauczycielskiej w zakresie przedmiotów zawodowych. Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Świętokrzyskim, Wydział Pedagogiki. Egzamin złożony w 2008 r.

Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych:

- 2012.10 – Adiunkt na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
- 2008.10 – 2012.09 Asystent na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Opis dorobku i osiągnięć naukowych

Wskazanie osiągnięcia naukowego w rozumieniu art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2017 r. poz. 1789):

Tytuł osiągnięcia naukowego:

Autorstwo monografii pt.: *Rozwój pozycji prawnej Kościoła katolickiego w Argentynie*.

Autor, tytuł publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa, recenzenci wydawniczy:

Marta Osuchowska, *Rozwój pozycji prawnej Kościoła katolickiego w Argentynie*, Oficyna Wydawnicza ATUT - Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe, Wrocław 2019, ISBN 978-83-7977-413-5.

Recenzenci wydawniczy: dr hab. Artur Ławniczak, Uniwersytet Wrocławski, dr hab. Piotr Szymaniec, PWSZ im. Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu.

Omówienie celu naukowego ww. pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania:

Podstawowym celem pracy, jak wynika to z jej tytułu, jest charakterystyka pozycji prawnej Kościoła katolickiego w Argentynie, ze szczególnym uwzględnieniem jej rozwoju historycznego od momentu uniezależnienia się dawnej kolonii spod wpływów monarchii hiszpańskiej aż do czasów współczesnych.

Temat ten podjęłam w wyniku analizy kilkuletnich badań prowadzonych w obszarze dotyczącym prawa wyznaniowego w regionie Ameryki Łacińskiej. Specyfika każdego z państw regionu, pomimo posiadania wielu wspólnych momentów i podobieństw, nie może być ignorowana. Utożsamianie państw latynoamerykańskich, a czasami nawet tylko samego kontynentu Ameryki Południowej, z państwami katolickimi, co często ma miejsce w

publikacjach popularnonaukowych i informacyjnych, nie może być wystarczające dla naukowca. W tym kontekście podjęłam się przeprowadzenia dogłębnej analizy rozwoju relacji prawno-wyznaniowych w Argentynie. Przemawiały za tym dwa zasadnicze argumenty, po pierwsze badania dotychczas prowadzone nie skłoniły przedstawicieli świata nauki do próby wy tłumaczenia pozycji Kościoła katolickiego w Argentynie. Powszechnie dostępne są opracowania, także w języku polskim, koncentrujące się na analogicznym temacie dotyczącym Meksyku, jednak inne kraje regionu nie zostały potraktowane z taką samą atencją. Z drugiej strony brak jest analiz prawnych koncentrujących się na przedmiotowym temacie. Większość naukowców rozpatruje relacje z Kościołem na gruncie polityki państwa a nie prawa stanowionego. W kontekście rozwoju norm prawa wyznaniowego i powolnego wyodrębniania się tym zakresie nowej gałęzi prawa w państwach latynoamerykańskich, uważam za ważne i zasadne podjęcie szerszych badań w tym zakresie.

Punktem wyjścia do rozważań w mojej monografii był specyficzny status Kościoła katolickiego w Argentynie, którego nie można porównać z żadnym innym obecnie istniejącym w rzeczywistości czy też w teorii systemów relacji prawno-wyznaniowych. Doktryna prawa wyznaniowego, zwłaszcza międzynarodowa, która próbuje dokonać systematyki relacji występujących między państwem a podmiotami religijnymi, nie jest zgodna co do klasyfikacji Argentyny jako państwa akonfesyjnego. Należy przyznać, że brak analizy aktów prawnych uwzględniającej również kontekst historyczny, społeczny, gospodarczy czy polityczny, może prowadzić do błędnych wyników.

Moje badania oparłam o literaturę przedmiotu, ale bez ograniczania się wyłącznie do aktów prawnych i publikacji prawniczych. Spośród pozostałych materiałów wyodrębniałam informacje i opinie próbujące zaprezentować stanowisko autorów w przedmiotowych zagadnieniu. Z kolei prowadząc badania nad prawem konstytucyjnym, poszukiwałam stanowisk badaczy w odniesieniu do kwestii wyznaniowych. Nieliczne opracowania bezpośrednio dotyczące prawa wyznaniowego, a w tym szczególnie relacji z Kościołem katolickim, uważam za największą przeszkodę w prowadzeniu badań w obszarze relacji instytucjonalnych prawa wyznaniowego nie tylko w Argentynie, ale także w całym regionie.

Prezentowana monografia wpisuje się w nurt badań prawnych dotyczących aspektu instytucjonalnego prawa wyznaniowego w kontekście relacji państwo-Kościół w Argentynie. Nie budzi bowiem wątpliwości fakt, że oddziaływanie Kościoła katolickiego na historię tego kraju jest znaczące, podobnie jak to, że prace legislacyjne utworzyły na przestrzeni lat

specyficzny systemu istniejący do dziś w Argentynie. W niniejszym opracowaniu swoją uwagę skoncentrowałam na zmianach zachodzących w relacjach normatywnych między państwem a Kościołem katolickim w Argentynie. Pod uwagę zostały wzięte akty prawne przyjęte i przygotowywane od 1810 r. aż do chwili obecnej, kończąc rozważania na projekcie ustawy o wolności religijnej, który znajduje się w toku prac legislacyjnych w Kongresie.

Analizowane przeze mnie materiały uwzględniają zrozumiały powszechnie podział przyczynowo-skutkowy zorientowany wokół punktów centralnych odzwierciedlających najważniejsze akty prawne w historii Argentyny z zakresu relacji państwo-Kościół. I tak, w pierwszym rozdziale są to konstytucje i ich projekty sprzed ostatecznej organizacji państwa, w drugim Konstytucja z 1853 r., w trzecim Konkordat, a w ostatnim reforma konstytucyjna z 1994 r. Materiały ukazują zarówno relacje dwustronne z Kościołem katolickim, w tym ze Stolicą Apostolską, jak i akty prawne wydawane wyłącznie przez władzę państwową, często celem ukazania swojej pozycji niż rzeczywistej zmiany norm. Wyczerpującej charakterystyce poddane zostały zagadnienia najtrudniejsze w historii Argentyny, odnoszące się do jej związku z Kościołem katolickim, tj. patronat, finansowanie i wolność działania kultów niekatolickich.

W procesie badawczym ustawodawstwo podzieliłam na trzy grupy, tzn. pierwsza gromadząca te dyspozycje, które zajmują się podtrzymywaniem kultu, druga, stanowiąca prawo o patronacie, a trzecia grupa tworzona przez dyspozycje poświęcone wolność kultów. Punktem wyjścia do oceny aktualnego stanu normatywnego jest tekst konstytucyjny z 1853 r.

W wyróżnionym obszarze postawiłam trzy problemy badawcze: prawo patronatu, *sostener* kultu katolickiego oraz pozycja Kościoła katolickiego względem innych kultów obecnych w Argentynie. Skłaniają one do sformułowania głównej tezy badawczej, która określa relacje państwo-Kościół katolicki jako system *sui iuris*, niemogący zostać sklasyfikowany jako żaden z dotychczas opisanych w literaturze przedmiotu. Przyjęto, że Argentyna w stosunku do Kościoła katolickiego nie jest tradycyjnym modelem państwa wyznaniowego ani świeckiego, mimo że takie jednoznaczne deklaracje pojawiają się w doktrynie krajowej i międzynarodowej.

Z pracy wyłączyłam działania podejmowane przez poszczególne prowincje argentyńskie, gdyż zagadnienie to jest zbyt szerokie w nawiązaniu do podjętej tematyki i na pewno zasługuje na odrębne opracowanie wyjaśniające istniejące po dzień dzisiejszy różnice w regionach Argentyny, w nawiązaniu także do ustroju federalnego państwa. W monografii

nie ujęłam opisu rozwoju prawa do wolności sumienia i religii w Argentynie. Zakres indywidualny prawa wyznaniowego występuje w treści w sposób ograniczony, bowiem tylko pośrednio oddziałuje na temat publikacji.

W rozdziale pierwszym poddałam analizie akty prawne i ich projekty z powstałe w latach 1810-1827. Wyodrębnione w nim zostały podrozdziały dotyczące prawa patronatu oraz reformy kościelnej, jako te, które rozpoczynają dyskusję od samego początku tworzenia się państwa i jak jest to widoczne w pozostałych rozdziałach, pozostają aktualne aż do dzisiaj. Na szczególną uwagę zasługuje również część dotycząca relacji dwustronnych ze Stolicą Apostolską, bowiem do 1966 r. stanowiły one zagadnienie problematyczne dla dyplomacji obu stron.

Drugi rozdział stanowi kontynuację podjętych badań, uwzględniając okres aż do przyjęcia Konstytucji federalnej w 1853 r. i jej akceptacji przez prowincję Buenos Aires, a tym samym zakończenia procesu tworzenia państwa w 1860 r. zarówno w sensie politycznym, jak i prawnym, gdyż ta ustawa zasadnicza obowiązuje z nielicznymi zmianami aż do dnia dzisiejszego.

Należy podkreślić, że epokę kolonialną w Ameryce Łacińskiej charakteryzował formalny monopol religijny Kościoła katolickiego, silnie związany z Koroną i podporządkowany jej przez system patronatu. Wolność wyznania była stopniowo wprowadzana po wyzwoleniu w 1810 r. i uzyskaniu niepodległości w 1816 r. Ostateczną organizację państwa osiągnięto w latach 1853-1860, na mocy obowiązującej do dziś Konstytucji.

Przez cały ten okres, który rozpoczyna się od Rewolucji i który można uznać za skończony w 1880 r. ustalono podstawy prawne stosunków między Kościołem a państwem, które trwały w swoich ogólnych wytycznych do drugiej połowy XX w. Najbardziej charakterystyczną cechą tego modelu było utrzymywanie patronatu pochodzenia kolonialnego. Instytucja ta została zakwestionowana przez Rzym i Argentyńczyków opowiadających się za podpisaniem konkordatu, ale broniona przez wszystkie argentyńskie rządy, chociaż z każdym kolejnym coraz mniej, jako jeden z ich atrybutów. Jego trwałość wspierali duchowni, zwłaszcza z Buenos Aires, wychowani i wykształceni w duchu idei burbońskiego gallikalizmu. Do *Leyes de Indias*, przywoływanego nawet w XX w. do wspierania prawa patronatu, dodano wiele norm ogłoszonych od czasów Rewolucji. Konstytucja z 1853 r. jest w tym względzie wymownym przykładem. Wielość wpływów

charakteryzujących argentyńskie relacje państwo – Kościół zawiera się w trzech konstytucyjnych zasadach, które służyły jako ich ramy przez ponad półtora wieku: afirmacja uprawnienia państwa do sprawowania prawa patronatu, "podtrzymywanie" kultu katolickiego, uznanie prawa do wolności religijnej. Stosunki ze Stolicą Apostolską podlegały w tym czasie licznym zmianom na polu politycznym, jednak bez istotnej modyfikacji tych norm prawnych. Instytucja patronatu, która przetrwała do 1966 r., funkcjonowała jako swego rodzaju dialog głuchych: rządy prezentowały listy kandydatów proponowanych na stolicę biskupie sporządzane przez Senat w porozumieniu ze Stolicą Apostolską, dlatego prawie zawsze wyznaczyły kandydata zgodnego z linią kanoniczną. Od 1853 r. rozpoczął się okres, w którym po raz pierwszy od czasu kryzysu monarchii hiszpańskiej w 1808 r. rozpoczęła się władza narodowa posiadająca wystarczające uprawnienia, aby zapoczątkować politykę organizacji w sprawach kościelnych równoległe z budową samego państwa.

Pod koniec XIX w. i na początku XX w., w okresie największego rozwoju gospodarczego i społecznego kraju, wielki wpływ miały idee liberalne i świeckie. Powstające wówczas prawodawstwo miało na celu ograniczanie sfery wpływów Kościoła katolickiego poprzez stopniowe usuwanie go z tradycyjnych obszarów działań. Przede wszystkim sekularyzacja cmentarzy i rejestrów stanu cywilnego, wprowadzenie obowiązkowego małżeństwa cywilnego, laicyzację szkolnictwa publicznego poprzez oddanie go w ręce państwa i wykluczenie z niego między innymi edukacji religijnej. Od 1930 r. porządek demokratyczny był kilkakrotnie zakłócany przez zamachy wojskowe i rządy *de facto*, które odcisnęły swoje piętno na wciąż obowiązującym ustawodawstwie.

W kolejnym rozdziale za punkt centralny postawiłam Konkordat podpisany przez Republikę Argentyńską ze Stolicą Apostolską w 1966 r. Poprzedza go prezentacja stosunkowo długiego okresu między ustanowieniem Konstytucji a działaniami zmierzającymi bezpośrednio do przyjęcia tej umowy międzynarodowej. Przede wszystkim należy podkreślić ciągłość w sprawie patronatu, którego zakończenie w praktyce (nie w prawie) zakończyło się wraz z przyjęciem Konkordatu. Choć nowa władza polityczna wprowadziła kilka istotnych zmian w sprawach kościelnych, wszystkie te działania służyły zasadniczo jego utrzymaniu, potwierdzając i obejmując swoją autonomią polityczną obszar kościelny. To samo można powiedzieć o kościelnej reformie Rivadavii, posiadającej wielkie znaczenie dla historii argentyńskiego prawa wyznaniowego. Centralną ich ośią nie było osłabienie Kościoła, który w tamtym czasie nie istniał jeszcze jako jednostka, lecz był rozproszony w różnych instytucjach ściśle związanych ze społeczeństwem, ale wzmocnienie świeckiego

duchowieństwa i przezwyciężenie struktur hierarchicznych będących symbolem starego reżimu. Biorąc pod uwagę nowe okoliczności polityczne, jedynie adaptacja takiej postaci patronatu mogłaby zapewnić spełnienie przez niego pożądaných funkcji, tj. osiągnięcie bardziej skutecznej formy zarządzania sprawami duchowymi oraz zapewnienie jak największej kontroli nad duchownymi mającymi wpływ na opinię publiczną. Potrzeba i chęć utrzymania, przynajmniej przez pewien czas, praw i obowiązków patronatu determinowała niektóre decyzje podejmowane w projektach konstytucyjnych, czyli przyjmowanie religii państwowej i udział duchownych w świeckim rządzie. W tym sensie historia konstytucyjna Argentyny nie podążała za wahaniem, jakie można było zaobserwować w innych krajach, zwłaszcza europejskich. Wraz z osłabieniem regularnego duchowieństwa a wzmocnieniem i integracją duchownych świeckich poprzez reformy kościelne oraz stopniowym przyznawaniem wolności religijnej, przyspieszał się proces sekularyzacji, co z kolei generowałoby przestrzeń do formowania narodowego Kościoła, wyraźniej odróżniającego się od społeczeństwa.

Konstytucja federalna od 1853 r. gwarantuje wolność wyznania (art. 14) i wolność sumienia (art. 19), uznając jednocześnie szczególne miejsce dla Kościoła katolickiego, chociaż nie jest to religia oficjalna czy państwowa. Jej art. 2 stanowi, że rząd federalny podtrzymuje kult katolicki, apostolski, rzymski. Zakres tego „*sostener*” nadal budzi kontrowersje, bowiem dla niektórych oznacza jedynie obowiązek pomocy ekonomicznej, bez żadnych innych konotacji, dla innych stanowi aktywne zaangażowanie rządu w obronę Kościoła i moralności katolickiej. Większość zgadza się co do tego, że formuła konstytucyjna zakłada rozdział Kościoła i państwa, z uznaniem szczególnego miejsca i pozycji Kościoła katolickiego, bez uszczerbku dla wolności religijnej. Jednocześnie Konstytucja ustanowiła jednostronnie, bez uzyskania akceptacji Kościoła reżim patronacki, co w praktyce dało początek *modus vivendi* pozwalający na jego umiarkowane i niekontrowersyjne stosowanie. Na jego mocy rząd formalnie interweniował w tworzenie diecezji, mianowanie biskupów i *exequatur* dokumentów kościelnych. Patronat został formalnie zniesiony na mocy umowy ze Stolicą Apostolską w 1966 r., która jest głównym źródłem relacji między Kościołem a państwem. Ochrona prawna wolności wyznania została wzmocniona poprzez zatwierdzenie przez Argentynę wszystkich międzynarodowych traktatów dotyczących praw człowieka, z uznaniem dla części z nich hierarchii konstytucyjnej od ostatniej kompleksowej nowelizacji Konstytucji w 1994 r. Podpisywanie umów z innymi wyznaniem religijnymi niż Kościół katolicki nie jest przewidziane i w rzeczywistości nie istnieje, choć przewiduje je projekt ustawy o wolności religijnej nad którym od kilku już lat debatuje Parlament. Ustawodawstwo

krajowe jest bardzo szerokie i zróżnicowane. Należy podkreślić, że ponieważ Argentyna jest krajem federalnym, istnieje, wraz z ustawodawstwem krajowym, także prawo prowincjalne stanowiące w każdej z dwudziestu czterech autonomicznych jednostek. Prowincje mają kompetencje w wielu różnych sprawach dotyczących religii, tj. edukacja, pomoc religijna w więzieniach lub szpitalach, zwolnienia podatkowe dla instytucji religijnych, itp. Można powiedzieć, że podstawową zasadą argentyńskiego prawa kościelnego jest zasada wolności religijnej, wyrażona w wielu normach i, co najważniejsze, stosowana we wszystkich dziedzinach. Jest to wolność bez absolutnej równości, chociaż istnieje ona między jednostkami, to jednak w odniesieniu do wyznań religijnych istnieje status względnego przywileju Kościoła katolickiego, choć bez tworzenia państwa konfesyjnego. Po usunięciu prawa patronatu przez Konkordat podpisany ze Stolicą Apostolską z 1966 r., reforma z 1994 r. ostatecznie i formalnie wyłączyła z tekstu konstytucyjnego nie tylko odnoszące się do niego klauzule, ale również wymóg przynależności prezydenta do wspólnoty katolickiej.

Ostatni rozdział monografii poświęciłam obecnie obowiązującym regulacjom prawnym w temacie stosunków państwo – Kościół w Argentynie, bazującym na reformie konstytucyjnej z 1994 r. Dlatego też zawiera on charakterystykę ustaw wydanych podczas ostatniej dyktatury, gdyż nie zostały one nadal zniesione. Zmiany, które zaszły po Soborze Watykańskim II w nauce Kościoła katolickiego, pozwoliły na podjęcie również w Argentynie, działań zmierzających wprowadzenia w prawie wewnętrznym gwarancji wolności religijnej także w wymiarze wspólnotowym i podjęcie z niekatolickimi wspólnotami religijnymi działań na zasadzie konsensusu.

Złożoność obszaru badawczego, a także obrona postawionej tezy wymusiły zastosowanie metod badawczych właściwych dla nauk prawnych, tj. dogmatycznej i historycznej. W procesie badawczym gromadzono dokumenty wydawane na przestrzeni lat przez kolejne rządy argentyńskie, a także projekty aktów prawnych przygotowywane przez partie polityczne, ugrupowania i poszczególnych polityków. Uzupełnieniem pozostają komentarze i opinie prawne, zwłaszcza dotyczące prawodawstwa powstającego na przełomie XIX/XX w. Metoda historyczna pozwoliła na ukazanie genezy rozwoju relacji między państwem a Kościołem katolickim.

Należy uznać, że tradycyjna historiografia zbyt dużą uwagę poświęciła podkreślanie ogromnego wkładu Kościoła w te same procesy rewolucyjne, utrzymując, że „Argentyna narodziła się jako katolicka”. Z innego punktu widzenia istnieje jednak tendencja do

oceniania pozycji Kościoła jako wybitnie instrumentalnej. Zgodnie z tą wizją autorzy Rewolucji musieli odwołać się do symbolicznego bogactwa chrześcijaństwa i religii ludowej, aby zrozumieć tę ideę i zapewnić sobie wierność poddanych wobec nowego reżimu. W tej perspektywie religia wydaje się raczej bronią w walce o władzę, aż do lat dwudziestych XX w., skierowanej przeciwko hiszpańskiej rekonkwiscie, a w tej samej dekadzie również przeciwko wewnętrznym wrogom w walce o formę unitarnego lub federalnego rządu.

Prezentowana monografia wpisuje się w nurt badań prawnych dotyczących aspektu instytucjonalnego prawa wyznaniowego w kontekście relacji państwo – Kościół w Argentynie. Nie budzi bowiem wątpliwości fakt, że oddziaływanie Kościoła katolickiego na historię tego kraju jest znaczące, podobnie jak to, że prace legislacyjne utworzyły na przestrzeni lat specyficzny system istniejący do dziś w Argentynie.

Przeprowadzone przeze mnie badania zrealizowały założony cel główny. Wykazały, że Konstytucja argentyńska po reformie z 1994 r. wyraźnie opowiedziała się za brakiem konfesyjności w tym sensie, że nie przyjmuje swojego własnego kościoła ani religii. Przyznała jednak Kościołowi katolickiemu miejsce uprzywilejowane, ze zrozumiałych względów historycznych i socjologicznych, choć jednocześnie poddała je nadmiernej kontroli uzasadnianej przez ponad 150 lat prawem patronatu. Jednocześnie Argentyna dostrzegła, także w znaczeniu normatywnym, korzyści wynikające z uznania wolności wyznania. Za dwa najważniejsze akty prawne w historii rozwoju relacji państwo – Kościół w Argentynie, uznać należy Konkordat z 1966 r., który wprowadził instytucjonalny rozdział między Kościołem katolickim a państwem poprzez zniesienie patronatu oraz reformę konstytucyjną z 1994 r., która z kolei usunęła wymóg przynależności prezydenta i wiceprezydenta do wspólnoty katolickiej oraz przyznała konstytucyjną hierarchię traktatom praw człowieka gwarantującym także wolność religijną. Ta specyficzna konfiguracja jest zgodna z prawem, a w znaczeniu indywidualnym, uznaje pełne poszanowanie dla wolności religijnej, co nie miałoby miejsca, gdyby szczególny status Kościoła katolickiego oznaczał naruszanie praw innych wspólnot lub dyskryminowanie osób związanych z odmiennymi religiami, albo które nie wyznają żadnej z nich.

W ostatnich latach nie powiodło się przyjęcie ustaw mających na celu uznanie szczególnej osobowości prawnej kościołów niekatolickich. Ostatni projekt ustawy o wolności religijnej, pochodzący z 2000 r. przewiduje umowy o współpracy między państwem z wyznaniem religijnym. Nie został on jednak jeszcze zatwierdzony przez Kongres. Ta

wiadomość prowadzi do potwierdzenia znaczenia zasady współpracy, zrozumienia i wzajemnej pomocy w sprawach będących przedmiotem wspólnego zainteresowania obu stron, tj. finansowanie, pomoc religijna, nauczanie. Przepisy wydane przez Kongres będą musiały respektować również kompetencje każdej prowincji w zakresie poszanowania i nienaruszalności prawa do wolności wyznania, w tym relacji instytucjonalnych państwo – Kościół.

Ostatecznie potwierdziłam tezę, że obecnie obowiązujące rozwiązania prawne w zakresie relacji wyznaniowych w Argentynie, nie pozostawiają wątpliwości co do tego, że Kościół katolicki posiada uprzywilejowaną pozycję w tym kraju, co widoczne jest nie tylko w zakresie rozwiązań normatywnych, ale przekłada się na praktykę. Uzasadnieniem dla takiego stanu rzeczy pozostaje jednak tradycja i historycznie ukształtowane relacje z tym związkiem religijnym.

Udowodniłam, że rzeczywista realizacja prawa do wolności sumienia i wyznania, będąca wynikiem udziału Argentyny w międzynarodowym systemie ochrony praw człowieka, ogranicza się do indywidualnego aspektu prawa wyznaniowego, chociaż coraz większe znaczenie uzyskuje także jego wspólnotowy wymiar i działania podejmowane w ramach współdziałania z niekatolickimi kultami. Prawdą pozostaje fakt, że środki z budżetu państwa są przekazywane „na Kościół”, ale ich odbiorcami są bezpośrednio duchowni. Jest to element budzący niepokój, chociaż w kontekście uznawania biskupów za urzędników państwowych w momencie powstawania tych norm prawnych, wydaje się on racjonalny.

Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo – badawczych:

Bezpośrednio po obronie rozprawy doktorskiej kontynuowałam badania w obszarze problematyki skoncentrowanej na regionie Ameryki Łacińskiej. Stopniowo, moje zainteresowania naukowe zdominowały kwestie dotyczące relacji państwo-Kościół, a także prawa do wolności religijnej w państwach latynoamerykańskich. W efekcie tego, moja obecna działalność naukowa skupia się przede wszystkim na ocenie relacji prawno-wyznaniowych w państwach Ameryki Łacińskiej.

W dotychczasowej mojej pracy naukowej podstawowym obszarem naukowo-badawczym jest prawo wyznaniowe, zwłaszcza w kontekście prawa międzynarodowego, a także rozwoju przemian zachodzących w państwach latynoamerykańskich. W tym zakresie staram się prowadzić badania mające na celu ukazanie procesu odchodzenia państw od

systemów konfesyjnych i budowania relacji z podmiotami religijnymi na zasadach współdziałania. Ważnym punktem w moich badaniach są analizy konkordatów, dzięki którym łatwiej jest zrozumieć relacje zachodzące między państwami, które je podpisują, a Stolicą Apostolską. Na tym polu wyróżnia się działania podejmowane wobec Kościoła partykularnego i powszechnego.

Oprócz umów międzynarodowych, zagadnieniem, które równie często poddaje badaniom, są konstytucje państw latynoamerykańskich. Zawarte w nich normy odnoszące się do zjawiska religijności pozwalają na ustalenie ogólnie przyjętego modelu w relacjach z podmiotami wyznaniowymi, ale także wobec prawa do wolności sumienia i religii.

W mniejszym zakresie podejmowałam, do tej pory po obronie pracy doktorskiej, analizy indywidualnego zakresu prawa wyznaniowego, czyli prawa jednostki do wolności religijnej. Z uwagi natomiast na liczne wystąpienia poza granicami kraju i współpracę międzynarodową, przygotowuję także materiały dotyczące podstaw prawa wyznaniowego w Polsce. Prezentowane są one na tle prawnoporównawczym, zwłaszcza w kontekście przemian zachodzących w relacjach prawno-wyznaniowych w państwach latynoamerykańskich.

Próbując dokonać podsumowania mojego dotychczasowego dorobku, wskazać można trzy obszary naukowo-badawcze:

- **Relacje państwo-Kościół katolicki w państwach latynoamerykańskich**
- **Konstytucyjne podstawy prawa wyznaniowego w państwach regionu Ameryki Łacińskiej**
- **Wolność sumienia i wyznania w kontekście ograniczania swobody uzewnętrzniania przekonań religijnych**

Część moich prac publikowana jest w językach obcych, zwłaszcza w języku hiszpańskim, co jest naturalną konsekwencją obszaru tematyki, na której głównie skupiam się w swoich badaniach. Nie wszystkie prace dotyczą regionu Ameryki Łacińskiej, jednak jest to ich znaczna część. Podobnie, nie chcą ograniczać się wyłącznie do relacji konfesyjnych, publikuję i prowadzę badania, przygotowując ekspertyzy w szeroko pojętym prawie państw latynoamerykańskich, zdając sobie jednocześnie sprawę z tego, że informacje niezbędne do zrozumienia tej tematyki w Polsce bazują głównie na podstawowych aktach prawnych, gdyż stan wiedzy w tym zakresie jest niewielki.

Przedstawione poniżej efekty moich badań naukowych stanowią tylko potwierdzenie ich prowadzenia i opis uzasadniający ich wyniki. Szczegółowe informacje dotyczące mojego dorobku znajdują się odpowiednio w pozostałych załącznikach do wniosku.

- **Relacje państwo-Kościół katolicki w państwach latynoamerykańskich**

Obszar badań nad relacjami prawnowyznaniowymi w państwach Ameryki Łacińskiej nie jest podejmowany w polskiej nauce ze szczególnym zainteresowaniem. W zależności od konkretnego kraju, sporadycznie pojawiają się prace dotyczące działań politycznych lub przemian społecznych i ich wpływu na stosunki ze zjawiskiem religijności. Uzasadnieniem takiego stanu rzeczy są bez wątpienia trudności nie tylko w dostępie do literatury, ale również brak materiałów mogących służyć ich analizie w sposób bezpośredni. Doktryna w zakresie prawa wyznaniowego dopiero powstaje. Stanowią ją nieliczni naukowcy, których główną materią badawczą pozostaje prawo kanoniczne. Stąd też większość prac prezentuje punkt widzenia Kościoła katolickiego, stanowiąc bardziej element prawa kościelnego publicznego niż państwowego. Chcąc uzyskać wiarygodne dane dotyczące niekatolickich kultów w Ameryce Łacińskiej, które pozyskane zostaną po przeprowadzeniu rzetelnej analizy, trzeba sięgnąć do prac naukowych publikowanych przez osoby pozostające poza Kościołem katolickim, czyli członków innych związków religijnych. Z uwagi na fakt, że materia prawa wyznaniowego jest rozwijana na uniwersytetach katolickich, nie jest to zadanie proste. W konsekwencji pracować można bezpośrednio na materiałach źródłowych, do których dostęp jest utrudniony, z uwagi na status jaki dokumenty te posiadają i ich wartość historyczną, lub na ich analizach publikowanych przez naukowców zajmujących się tylko po części zagadnieniami wyznaniowymi.

Z uwagi na historię kontynentów amerykańskich, a zwłaszcza Ameryki Południowej, nie budzi zdziwienia fakt, że większość działań podejmowanych w tym zakresie przez kolejne rządy krajowe dotyczyło Kościoła katolickiego. Przez wiele lat był to jedyny kult obecny na tych terenach. Sytuacja ta była wynikiem udziału papieża w kolonizacji nowych ziem i wsparcia udzielonego Hiszpanii i Portugalii w tym zakresie. Kościół na równi z administracją królewską tworzył władzę w koloniach. Dzięki temu uzyskał szczególny status, kontynuowany po uzyskaniu niezależności przez te terytoria.

Prowadzone przeze mnie badania w tym zakresie koncentrują się na konkordatach, które w obszarze państw latynoamerykańskich były powszechnie podpisywane po uzyskaniu przez nie niepodległości.

W toku badań uzyskałam szereg odpowiedni na pytania dotyczące konkretnych korzyści pozyskanych przez obie strony w wyniku podpisaniu traktatów. Oprócz niewymiernych finansowo działań, tj. ochrona i opieka religii, wspierane chrystianizacji kraju, Kościół otrzymywał również znaczne środki finansowe pozwalające mu na prowadzenie działań nie tylko w tym konkretnym państwie.

Szczególne miejsce pośród pozostałych umów, poświęciłam konkordatowi kolumbijskiemu, który pomimo tego, że podpisany został po Soborze Watykańskim II, to rozpatrywane jego ważności w kontekście nowelizacji konstytucji stanowi nadal kwestię trudną do oceny.

Analizując natomiast konkordaty przedsoborowe zajęłam się także pierwszymi polskimi umowami podpisywanymi z papieżem.

Do najważniejszych moich prac w tym temacie zaliczyć należy:

- M. Osuchowska, *Pierwsze polskie konkordaty (do czasu rozbiorów)*, [w:] *Problemy polityki wyznaniowej*, red. A. Zalesny, J. Szymanek, Wyd. INP UW, Warszawa 2012, s. 143-160.
- M. Osuchowska, *La influencia de la Iglesia católica en América Latina según las normas concordatarias - estudios histórico-jurídicos*, "Revista del CESLA", No. 17/2014, p. 63-86.
- M. Osuchowska, *Niekonstytucyjność Konkordatu kolumbijskiego i jej wpływ na proces kształtowania się wolności religijnej w Republice Kolumbii*, „Zagadnienia sądownictwa konstytucyjnego” nr 2(4)/2012, s. 135-154.
- M. Osuchowska, *Konkordaty podpisane z państwami Ameryki Łacińskiej do końca XIX wieku*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” nr 1-2/2014, s. 7-17.
- M. Osuchowska, *El Concordato colombiano y la jurisprudencia de la Corte Constitucional*, "Anuario Latinoamericano Ciencias Políticas y Relaciones Internacionales" vol. 3/2016, s. 125-141.
- M. Osuchowska, *Acuerdos entre el Estado y confesiones religiosas distintas a la católica*, [w:] *Política y religión en América Latina*, Estudios Latinoamericanos de la UMCS, vol. V, red. K. Krzywicka, R. Siuda-Ambroziak, UMCS, Lublin 2017, s. 173-200.

Wystąpienia na konferencjach:

- Wpływ XIX-wiecznych konkordatów latynoamerykańskich na kształtowanie się systemu relacji państwo-kościół w Ameryce Łacińskiej - na konferencji IX Opolskie Colloquium Prawno-Historyczne "Pacta sunt servanda - nierealny projekt czy gwarancja ładu społecznego i prawnego" 08-09 V 2014 Brzeg Opolski UO
- La influencia de la Iglesia católica en América Latina según las normas concordatarias - estudios histórico-jurídicos - na konferencji XVII Congreso Internacional de AHILA "Religiones, religiosidades y movimientos religiosos en la historia de América Latina" 09-13 IX 2014 Berlin
- Acuerdos entre el Estado y confesiones religiosas distintas de la católica - na konferencji XV Coloquio anual del Consorcio Latinoamericano de Libertad Religiosa "Avances y Retrocesos en la Protección Jurídica de la Libertad Religiosa" 21-23 V 2015 Ciudad de México (Meksyk)
- La iglesia Centroamericana y la idea de los Estados Laicos frente a los Estados confesionales en el siglo XX - na konferencji 55 Congreso Internacional de Americanistas (55 ICA) "Conflicto, paz y construcción de identidades en las Américas" 12-17 VII 2015 San Salvador (Salwador)
- **Konstytucyjne podstawy prawa wyznaniowego w państwach regionu Ameryki Łacińskiej**

Najważniejsze normy, z punktu widzenia hierarchii aktów prawnych wynikających z systemu prawa kontynentalnego, znajdują się w ustawach zasadniczych. Analiza konstytucji stanowi zatem dla badacza prawa wyznaniowego podstawowy punkt odniesienia. W kontekście tych aktów prawnych podejmowałam badania dotyczące nie tylko stosunku władzy do instytucji religijnych, które w regionie określa się słowem „kult”, ale również gwarancji wolności religijnej, w tym także w kontekście prawnoporównawczym. Uniwersalny charakter praw człowieka, a także obecność państw latynoamerykańskich w systemie regionalnej ich ochrony, pozwala na dokonanie miarodajnych badań.

W związku z tym, że konstytucje stanowią podstawowy akt prawny w każdym kraju opartym na prawie rzymskim, ich analiza pozwoliła mi na wyprowadzenie ważnych danych służących charakterystyce regionu.

Do najważniejszych moich prac w tym temacie zaliczyć należy:

- M. Osuchowska, *Polityka wyznaniowa Evo Moralesa w Wielonarodowym Państwie Boliwii*, [w:] *Polityka wyznaniowa a prawo III Rzeczypospolitej*, red. M. Skwarzyński, P. Steczkowski, Lublin 2016, s. 317-336.
- M. Osuchowska, *Konstytucyjne podstawy regionalnej integracji w ramach Wspólnego Rynku Południa (MERCOSUR)*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” nr 2/2017, s. 77- 106.
- M. Osuchowska, *Podstawy sądownictwa konstytucyjnego w państwach Ameryki Łacińskiej – źródła, struktura i pierwsze doświadczenia*, [w:] *Państwo Konstytucja. Prawo. Księga pamiątkowa poświęcona sędziemu Trybunału Konstytucyjnego profesorowi Henrykowi Ciochowi*, red. J. Przyłębska, G. Jędrejek, Z. Jędrzejewski, M. Muszyński, M. Warciński, A. Zielonacki, Warszawa 2018, s. 287-304.
- M. Osuchowska, A. Syryt, *Konstytucyjne podstawy wolności religijnej w wybranych państwach Europy i Ameryki Łacińskiej*, „Polski Przegląd Stosunków Międzynarodowych” z. 5/2015, s. 89-105.
- M. Osuchowska *Prawo - między religią a polityką*, „Przegląd Religioznawczy” nr 2 (256)/2015, s. 201-215.

Wystąpienia na konferencjach:

- Cooperación entre el Estado y confesiones religiosas distintas de la católica: el ejemplo de derecho colombiano - na II Konferencji Latinoamerykanistycznej "Relacje polityka - religia w Ameryce Łacińskiej: determinanty i nowe paradygmaty 3-4 XI 2015 UMCS Lublin
- Relaciones jurídicas Iglesia - Estado de las repúblicas latinoamericanas en el siglo XIX - na konferencji II Simposio Internacional Avances recientes en la Americanística Mundial "Entender el pasado para crear el futuro" 12-14 IX 2016 Wrocław
- Podstawy wolności religijnej w konstytucjach państw latynoamerykańskich - na konferencji "Wymiary wolności religijnej we współczesnej Europie" 13-14 IX 2016 Wałbrzych
- América Latina como región de transformación religiosa en el siglo XXI - na konferencji "III Conferencia Internacional Latinoamericanista" 21-22 XI 2018 UMCS Lublin

W tym zakresie otrzymałam w 2017 r. grant badawczy z Narodowego Centrum Nauki (MINIATURA 1), dzięki któremu udało mi się przeprowadzić badania długoterminowe w

Argentynie oraz pozyskać literaturę przedmiotu niezbędną nie tylko do prowadzenia badań na ten konkretny temat, ale również kontynuowania ich w przyszłości.

- **Wolność sumienia i wyznania w kontekście ograniczania swobody uzewnętrzniania przekonań religijnych**

Kolejnym obszarem podejmowanych przeze mnie badań są ograniczenia w swobodzie uzewnętrzniania przekonań religijnych. Szczególnie zwracam uwagę na zakazy dotyczące symboliki religijnej w miejscach publicznych. Zagadnienie to budzi liczne kontrowersje nie tylko w państwach europejskich, ale coraz częściej w krajach Ameryki Łacińskiej. Na tym gruncie można przeprowadzić miarodajne wyniki badań prawnoporównawczych.

Do najważniejszych moich prac w tym temacie zaliczyć należy:

- M. Osuchowska, *Obecność krzyża w przestrzeni publicznej. Doświadczenia niektórych państw europejskich*, red. P. Stanisławski, M. Zawisła, M. Ordon, Wydawnictwo KUL, Lublin 2016, ss. 254, „Zeszyty Prawnicze” nr 17.3/2017, s. 251-262.
- M. Osuchowska, *Símbolos religiosos cristianos en espacios públicos - jurisprudencia del TEDH*, na: <http://calir.org.ar/congreso2014/Ponencias/OSUCHOWSKA.Simbolosreligiosos.pdf>
- M. Osuchowska, *Glosa do wyroku Sądu Okręgowego w Szczecinie z dnia 26 marca 2010 r., sygn. I C 28/10*, „Zeszyty Naukowe KUL” nr 2(226), 57/2014, s. 19-29.
- M. Osuchowska, *Prawne podstawy ochrony wolności religijnej w państwach latynoamerykańskich*, [w:] *Prawa człowieka w Ameryce Łacińskiej/Los derechos humanos en America, Teoria i praktyka/Teoria y practica*, red. K. Derwich, M. Kania, Kraków 2014, s. 87-110.
- M. Osuchowska, A. Syryt, *Organizacja Narodów Zjednoczonych wobec łamania wolności religijnej chrześcijan*, [w:] *Globalne problemy ochrony praw człowieka*, red. E. Karska, Warszawa 2015, s. 147-164.
- M. Osuchowska, *Prawo rodziców do wychowania religijnego dzieci zgodnie ze swoimi przekonaniami*, [w:] *Wolność religijna i wolność sumienia w Polsce*, red. K. Mazur, D. Stokłosa-Bieniara, Kraków 2017, s. 29-53.

Wystąpienia na konferencjach:

- Prawne podstawy ochrony wolności religijnej w państwach latynoamerykańskich - na konferencji "III Conferencia Latinoamericanista de Cracovia "Los derechos humanos en América Latina. Teoría y práctica" 15-16 III 2013 UJ Kraków
- Símbolos religiosos cristianos en espacios públicos - jurisprudencia del TEDH - na konferencji Congreso Internacional "La libertad Religiosa en el Siglo XXI Religión, Estado y Sociedad" Facultad de Derecho y Ciencias Sociales Universidad Nacional de Córdoba (UNC) 03-05 IX 2014 Córdoba (Argentina)

Moja praca naukowa obejmuje przede wszystkim współpracę międzynarodową i uczestnictwo w organizacjach zajmujących się szeroko pojętym zagadnieniem wolności religijnej. Do moich najważniejszych osiągnięć zaliczyć należy aktywny udział w pracach *Consortio Latinoamericano de Libertad Religiosa*, zwłaszcza wystąpienia na corocznych kolokwiach naukowych. Dzięki temu udało mi się nawiązać kontakt z wąską grupą specjalistów zajmujących się zagadnieniem prawa do wolności religijnej w regionie Ameryki Łacińskiej, w tym z CALIR (*Consejo Argentino para la Libertad Religiosa*). Konsekwencją współpracy z nimi były przeprowadzone przeze mnie wykłady na uczelniach w Brazylii, Meksyku, Peru. Dodatkowo uczestniczyłam w spotkaniach naukowych, tj. dyskusje, prezentacje wyników prac badawczych, na uniwersytetach w Argentynie, Paragwaju i Urugwaju. Spośród wszystkich wystąpień naukowych uważam za ważne podkreślić mój udział w kongresach AHILA (*Asociación de Historiadores Latinoamericanistas Europeos*) oraz ICA (*Congreso Internacional de Americanistas*).

Do najważniejszych działań podejmowanych przeze mnie w ostatnim czasie zaliczyć należy: udział w pracach grupy ekspertów przygotowujących projekt dokumentu dla OBWE dotyczącego wolności religii lub przekonań i bezpieczeństwa państw - OBWE Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka (ODIHR /OBWE) w Warszawie w 2016 r.; udział w zjeździe XXVII Jornadas de Historia del Derecho Argentino (5-7 września 2018 r.) wraz z prezentacją wyników badań przeprowadzonych w Argentynie dotyczących historycznych relacji państwo – Kościół.

Moja wiedza i doświadczenie naukowe zostały docenione przez grono naukowców z zagranicy. Została zaproszona jako EVALUADOR EXTERNO w Concurso Anual de Proyectos de Investigación Docentes USAT 2018 (konkurs projektów naukowych – funkcja: zewnętrzny, zagraniczny ewaluator). Ponadto przygotowałam ekspertyzę w ramach World Watch List 2019: Experta Externa para Argentina, World Watch Research

Unit - Latin America (Ekspert zagraniczny przygotowujący raport o zagrożeniach wolności religijnej w Argentynie w 2018 r.)

Pozyskaną wiedzę i efekty moich badań przedstawiam również w Polsce. Od kilku lat aktywnie uczestniczę w interdyscyplinarnych spotkaniach naukowych w Lublinie (UMCS). W styczniu 2019 r. zostałam zaproszona do udziału w seminarium naukowym organizowanym w ramach cyklu „Rozmowy w Katedrze” przez Katedrę Studiów Latinoamerykańskich i Porównawczych WSMiP UŁ, gdzie prowadziłam spotkanie poprzedzone moim wystąpieniem pt. „Czynnik religijny w prawie i polityce argentyńskiej”.

Wyniki moich prac prezentuję szerokiemu gronu odbiorców. Oprócz zajęć dydaktycznych (prowadziłam wykłady monograficzne w języku hiszpańskim), aktywnie uczestniczyłam także w Festiwalach Nauki i lekcjach pokazowych w szkołach ponadgimnazjalnych.

W toku prowadzonych w okresie sześcioletnim badań po zakończeniu i obronie pracy doktorskiej, udało mi się ugruntować zakres badań i skoncentrować na sferze prawa wyznaniowego w regionie Ameryki Łacińskiej. W wyniku ich prowadzenia stało się dla mnie oczywiste, że w dalszym ciągu chcę pogłębiać to zagadnienie. Moje plany naukowe będą koncentrowały się w najbliższej przyszłości na badaniach prawnoporównawczych pomiędzy państwami latynoamerykańskimi. Dotychczas osiągnięty przeze mnie poziom badań pozwala mi na kontynuowanie prac nie tylko ograniczając się do jednego systemu prawnego odrębnie, ale da mi szansę na inne spojrzenie na temat, np. w kontekście temporalnym i przekrojowym. W tym znaczeniu dostrzegam również konieczność kontynuowania współpracy interdyscyplinarnej, którą rozpoczęłam już wcześniej.

Badania nad zagadnieniem wolności religijnej w kontekście prawa międzynarodowego, w ujęciu interdyscyplinarnym i dotyczącym regionu Ameryki Łacińskiej, zamierzam kontynuować w swojej dalszej pracy naukowej.

